

Зміст та тлумачення цивільно-правового договору.

к.ю.н., доцент кафедри

цивільного права та процесу

Середницька І.А.

Студент 7 курсу ННІБЕБіП

Степаненко О.М.

Анотація: в цій роботі автори зосередили свою увагу на питанні цивільно-правового договору як одному з регуляторів цивільних правовідносин . В статті була дана оцінка цивільно-правовому договору як юридичній категорії, підкреслена його роль у розвитку національного цивільного права як одного із найефективніших правових механізмів опосередкування складних суспільних відносин у сфері товарообігу.

В статті приділяється увага договору як підставі виникнення зобов'язань та проводиться аналіз юридичних категорій «договір » та «правочин», аналізуються право та дієздатність суб'єктів договірних правовідносин.

Автори роботи звернули увагу на зміст договору та дослідили умови договору які використовують суб'єкти при укладанні договору.

Як підсумок роботи було розглянуто питання тлумачення цивільно-правового договору та його ролі при вирішенні виникаючих між сторонами спорів.

Ключові слова: договір, правочин, зобов'язання , юридичний факт, правоздатність та дієздатність, зміст договору, істотні, звичайні, випадкові умови, тлумачення договору.

Договори це є одним із видів українського законодавства. У формі договорів затверджуються міжнаціональні зобов'язання країн, права та обов'язки фізичних та юридичних осіб щодо цивільних господарських,

трудових та інших відносин. Унікальність договору як правового явища полягає у тому, що договір як спільне волевиявлення сторін, домовленість власне приватних осіб набуває характеру норми права, що забезпечується примусовою силою держави, і в свою чергу надає організованості, порядку і сталості економічним відносинам.

Договір – одна з найдавніших правових конструкції, що розвивалася одночасно з розвитком приватного права протягом багатьох віків [1].

Через договір забезпечується цивільний, товарно-грошовий оборот у суспільстві, він втілює у собі динаміку цивільно-правових відносин, забезпечується задоволення інтересів учасників обороту, оскільки економічний інтерес однієї сторони може бути забезпечений задоволенням інтересу другої сторони. Саме тому договір, що базується на взаємній зацікавленості сторін, забезпечує розвиток цивільного обороту та економіки.

В умовах функціонування економіки України на ринкових засадах, відмови від адміністративно-командних методів її регулювання, активного проведення радикальних реформ у сфері власності розвиток підприємництва та розширення змісту цивільної правосуб'єктності фізичних і юридичних осіб зумовили підвищення ролі цивільно-правового договору як одного із найефективніших правових механізмів опосередкування складних суспільних відносин у сфері товарообігу.

Договір є однією з найпоширеніших підстав виникнення зобов'язання і являє собою різновид правочину. Поняття «правочин» ширше від поняття «договір». Правочини можуть бути односторонніми, двосторонніми й багатосторонніми. Будь-який договір завжди є правочином, але не кожний правочин виступає як договір, оскільки в договорі, як в юридичному факті, виявляється воля не однієї сторони, а двох чи декількох сторін, чим вони власне й відрізняються від правочинів[2]. Відповідно, на договори

поширюються правила щодо умов дійсності правочинів, підстав визнання їх недійсними й інші положення про правочини.

Як юридичний факт договір належить до правомірних дій, що вчиняються з волі його учасників і спрямовуються на виникнення, зміну чи припинення цивільних прав чи обов'язків. Проте роль договору не обмежується тільки тим, що він впливає на динаміку цивільних правовідносин (породжує, змінює або припиняє їх), а й відповідно до вимог законодавства, звичаїв ділового обороту визначає зміст конкретних прав та обов'язків учасників договірної зобов'язання. У цьому розумінні договір виступає засобом регулювання поведінки сторін у цивільних правовідносинах [3].

Відповідно до ст. 626 ЦК України договором визнаються дії громадян і організацій, спрямовані на встановлення, зміну чи припинення цивільних прав або обов'язків. Двостороннім чи багатостороннім правочином (договором) є погоджена дія двох або більше сторін. Договір є юридичним фактом, який виступає засобом регулювання поведінки сторін у цивільних правовідносинах. Цивільні права та обов'язки виникають як з угод (договорів), передбачених законом, так і з угод, які хоч і не передбачені законом, але йому не суперечать.

Говорячи про ознаки договору, слід проаналізувати визначення договору, що його дає ЦК. Згідно статті 626 Цивільного Кодексу України договір – це домовленість двох або більше сторін, спрямована на встановлення, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків.

Учасники договору, на яких покладено обов'язки, називаються зобов'язанням (боржники або дебітори). Однак у більшості випадків учасники договірних відносин мають як права так і обов'язки, тобто виступають і як зобов'язані, і як уповноважені особи. Наприклад у договорі купівлі-продажу продавець зобов'язаний передати продану річ, але має право

на отримання її власності. Покупець, у свою чергу, має право вимагати передачі йому купленої речі, але зобов'язаний оплатити її вартість. Як уповноваженою, так і зобов'язаною стороною може бути одна особа або декілька осіб.

Необхідною умовою участі особи у договорах є наявність у неї соціально-правової можливості (здатності) бути учасником договорів. Здатність укласти договір можна визначити як правову можливість (здатність) особи бути учасником договору.

Таким чином, природною передумовою здатністю укласти договір є природне право; її соціальна передумова – існування суспільства; юридична – норми цивільного права; формально-юридична – норми, закріплені в актах цивільного законодавства.

Елементами здатності укласти договори є правоздатність та дієздатність.

Цивільна правоздатність – це здатність особи мати цивільні права і обов'язки. У ЦК загальне визначення правоздатності фізичних осіб і юридичних осіб відсутнє, однак містяться окремі визначення правоздатності фізичних (ст.25) і юридичних (ст. 91) осіб, які фактично тотожні.

Цивільна дієздатність – це здатність особи своїми діями набувати для себе цивільні права і створювати цивільні обов'язки.

Дієздатність у ЦК визначена лише стосовно фізичних осіб. Такий підхід тут є виправданим, оскільки щодо юридичних осіб ці два поняття завжди існують нерозривно. Тому наявність правоздатності у організації означає, що вона володіє і дієздатністю.

Зміст договору — це сукупність умов (пунктів), визначених на розсуд сторін і погоджених ними, та умов, які є обов'язковими відповідно до актів цивільного законодавства. Сторони також мають право укласти договір, в

якому містяться елементи різних договорів (змішаний договір). До відносин сторін у змішаному договорі застосовуються у відповідних частинах положення актів цивільного законодавства про договори, елементи яких містяться у змішаному договорі, якщо інше не встановлено договором або не випливає із суті змішаного договору (ст. 628 ЦК)[4].

Зміст договору становлять умови, за якими передаються товари, виконуються роботи або надаються послуги з метою здійснення підприємницької діяльності або з іншою метою, не пов'язаною з особистим (сімейним, домашнім) споживанням.

Істотними вважаються умови, які необхідні і достатні для укладення договору. Це випливає зі ст. 638 ЦК, згідно з якою договір вважається укладеним тільки тоді, коли між сторонами в потрібній для відповідних випадків формі досягнуто згоди по всіх істотних його умовах.

Крім істотних, можуть бути й звичайні умови договору. Звичайними називають ті умови, які передбачені нормативними актами. На відміну від істотних, вони не потребують узгодження сторонами, оскільки автоматично набирають чинності з моменту укладення договору. Тому відсутність у змісті договору звичайних умов не впливає на його дійсність.

Випадкові умови включаються у договір за розсудом сторін. Так само, як і звичайні умови, вони не впливають на факт укладення договору і на його дійсність. Але на відміну від звичайних умов, які передбачаються безпосередньо законом і починають діяти внаслідок одного лише факту укладення договору, випадкові умови набувають юридичного значення лише тоді, коли вони включені самими сторонами в договір. Їхня відсутність, так само, як і відсутність звичайних умов, не тягне недійсності укладеного договору. Крім того, відсутність випадкових умов лише в тому випадку тягне визнання договору недійсним, якщо зацікавлена сторона доведе, що вона вимагала узгодження даної умови.

Слід зазначити, що всі три групи умов, до якого б вони виду не належали, завдячують своєю появою, у кінцевому підсумку, лише домовленості сторін, якою одні умови формулюються безпосередньо, а інші — визнаються сторонами договору обов'язковими для них внаслідок самого факту укладення останнього[5].

При укладенні договорів, а найчастіше при їх виконанні і розв'язанні спорів, пов'язаних з порушенням договірних зобов'язань, виникає потреба у з'ясуванні змісту договору в цілому або окремих його умов, тобто в тлумаченні договору. Дореволюційне російське цивільне законодавство передбачало можливість буквального тлумачення договору, коли його зміст визначався із словесного значення термінів, навіть якщо із всіх обставин було видно, що зміст договору не відповідає справжнім намірам контрагентів. І лише в разі важливого сумніву, спричиненого словесним розумінням, законодавство давало право суду з'ясувати зміст договору, виходячи з намірів сторін та їх доброї совісті[6].

У чинному цивільному законодавстві немає положень, які б визначали підходи до тлумачення договорів. Зокрема, суди, розглядаючи спори, виходять з норм Цивільного процесуального кодексу, які зобов'язують їх до всебічного, з'ясування дійсних прав і відносин сторін, до встановлення справжнього змісту тексту договору, поданого сторонами до розгляду.

Отже слід зазначити що договір набирає щораз більшої ваги в регулюванні відносин ринкової економіки і потреба у тлумаченні договорів самими сторонами або органами, які покликані вирішувати цивільно-правові спори, виникає дедалі частіше, важливим слід визнати поміщення в новому ЦК України норм про тлумачення угод (договорів). Відповідно до ст. 213 ЦК України зміст правочину можуть тлумачити самі сторони. На вимогу однієї або обох сторін суд може винести рішення про тлумачення правочину. При цьому береться до уваги буквальне значення слів, що їх використовують сторони. Якщо буквальне значення слів не дає змоги з'ясувати зміст окремих

частин правочину, цей зміст встановлюється порівнянням відповідної частини правочину з усім його змістом. Якщо за такими правилами немає можливості встановити справжню волю особи, що вчинила правочин, до уваги не береться мета правочину, зміст попередніх переговорів, усталена практика відносин між сторонами, звичаї ділового обороту, подальша поведінка сторін та інші обставини, що мають істотне значення.

Література:

- 1.Луць В. Тенденції розвитку договірного права України в сучасних умовах// Право України, №8 за 2009 рік, с. 8-11
2. Цивільне право України. Загальна частина; підручник / за ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової, Р.А. Майданика. – 3-тє вид., перероб. і допов. – К.: Юрінком Інтер, 2010. – 976 с. (с. 502)
3. Цивільне право України. Загальна частина: Підручник (2-е вид., змін. Та доп.)/ За ред. І.А. Бірюкова, Ю.О. Заїки. – К.: КНТ, 2008. – 480 с.(с. 424)
- 4.Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року за N 435-IV (<http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=1&nreg=435-15>)
5. Харитонов Є.О., Калітенко О.М., Зубар В.М. та ін. Цивільне і сімейне право України: Навчально-практичний посібник / За ред Є.О. Харитонова, А.І. Дрішлюка— Х.: ТОВ «Одіссей», 2003.— 640 с. (с. 313 – 314)
6. Цивільне право України: Підручник: У 2-х кн. / О.В. Дзера (кер. авт. кол.), Д.В. Боброва, А.С. Довгерт та ін.; За ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової. — 2-е вид., допов. і перероб. — К.: Юрінком Інтер 2003. — Кн. 1. — 736 с. (с. 647-648)